

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته اندیشه سیاسی در اسلام

عنوان:

رقابت سیاسی از منظر امام خمینی (ره)

اسناد راهنما:

حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر نورالله قیصری

پژوهشگر:

مسعود فولادفر

تیر ۸۹

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد.
چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده ، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

تقدیم به همراه و همسفر زندگی

همسر عزیزم «اسماء»

که همفکری و همدلی او

پشتوانه‌ای است برای

فرداهایم

شماره: ۵۴۳۹، ۵۴۱۰

تاریخ: ۱۳۸۹/۴/۲۸

بیوست:

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (س) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

آقای مسعود فولادفر دانشجوی رشته اندیشه سیاسی در اسلام

تحت عنوان: «رقابت سیاسی از منظر امام خمینی (س)»

در تاریخ ۸۹/۴/۲۸ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه امتیاز: ۱۹ دفاع مجدد مردود

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) امتیاز: مرجع تأیید نهایی:

شرح اصلاحات مورد نیاز:

۱-
۲-

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه‌ها به شرح زیر مشخص میگردد:

الف) قابل قبول از ۱۴ به بالا

۱- قبول با درجه عالی ۱۹-۲۰ ۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹

۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹ ۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹

ب) مردود کمتر از ۱۴

اعضای هیأت داوران

امضاء

رتبه علمی

نام و نام خانوادگی

راهنما

استاد

حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

۱- استاد راهنما:

مشاور

استاد

جناب آقای دکتر نورالله قیصری

۲- استاد مشاور:

ناظر

استاد

جناب آقای دکتر محمد حسین جمشیدی

۳- استاد ناظر:

ناظر

استاد

جناب آقای دکتر سید محمد طباطبایی

۴- استاد ناظر:

امضاء

رئیس هیأت داوران

امضاء

امضاء

مدیر گروه

مدیریت تحصیلات تکمیلی

راهنما

تهران خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تلوی (کوشک) پلاک ۴۲، تلفن ۰۲۰-۶۶۷۲۲۰۹، ۶۶۷۲۲۰۷ و ۶۶۷۲۲۰۵، شماره: ۶۶۷۲۲۰۵، کد پستی: ۱۱۲۵۶۹۳۳۸

وب سایت اینترنتی: www.ri-khomeini.com پست الکترونیک: info@ri-khomeini.com

چکیده
پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: اندیشه سیاسی در اسلام
عنوان پایان نامه: رقابت سیاسی از منظر امام خمینی(ره)
نام و نام خانوادگی دانشجو: مسعود فولادفر
استاد راهنما: حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی
استاد مشاور: جناب آقای دکتر نورالله قیصری
تاریخ شروع پایان نامه: زمستان ۸۸
تاریخ اتمام پایان نامه: تابستان ۸۹
چکیده فارسی: رقابت سیاسی را باید پدیده‌ای با کارکردهای متفاوت تعریف کرد که با رعایت شرط اساسی «در چارچوب بودن» می‌تواند باعث تقویت امنیت داخلی و ثبات سیاسی به واسطه‌ی توزیع قدرت میان افراد و گروه‌ها گردد. اگر رقابت سیاسی مبتنی بر جلوه‌های قانونمند نباشد، در آن شرایط زمینه شکل‌گیری خشونت سیاسی فراهم می‌گردد. اقدامات خشونت‌آمیز، تأثیر قابل توجهی بر امنیت ملی جوامع بر جای می‌گذارد، زیرا بسیاری از ستیزش‌ها و رویکردهای بی‌ثبات‌کننده را باید به عنوان نتیجه‌ی عدم رعایت قانون‌مندی‌های محیطی در روند رقابت‌های سیاسی دانست. در این پژوهش نگارنده تلاش می‌کند تا با بررسی شاخص‌ها و الزامات رقابت سیاسی به عنوان مقوله‌ای مفهومی به بررسی آراء و اندیشه‌های امام خمینی(ره) در این حوزه بپردازد. الگوی امام از آن حیث که بین دو بعد آرمانی و واقع‌بینانه‌ی مسئله پیوند می‌زند الگویی معتدل و در خور توجه می‌نماید. ایشان از یک سو معتقد به اصل وحدت همه‌جانبه و نفی اختلاف در بین گروه‌ها و احزاب بودند و از طرف دیگر مقتضای طبیعی سیاست را مد نظر داشتند که علی‌القاعده به بروز دیدگاه‌های رقیب می‌انجامد؛ در نتیجه قائل به اصل وحدت در مبنای و رقابت سالم در فروع بودند. با عنایت به مقتضیات زمانی و مکانی و نیاز مبرم جامعه سیاسی به تبیین الگوی «رقابت-امنیت»، طرح و بررسی دیدگاه‌های امام در این زمینه می‌تواند راهنمای سیاست‌گزاران و پیروان جریان‌های سیاسی مختلف در جامعه باشد.

Abstract

Imam Khomeini and Islamic revolution researching center

Educational level: Master's degree
Thesis of view:
Student: Masood Fooladfar
Thesis advisor: Ayatollah Mohammad Mousavi Bojnordi
Consulting advisor: Dr. Noorollah Qeysarri
Date of starting : winter of 2009
Date of ending : summer of 2010
<p>Abstract:</p> <p>Political competition shall be defined as a circumstances, having different approaches. As a result of considering the fundamental rule of" being in a framework", it is able to strengthen the internal security and political stability , by distributing power, among people and groups. As, political competition is not considered , on the basis of legal views , then , it is possible to make political violence. These kinds of activities have significant effect on national security of societies , because , most conflicts and instable approaches result from lack of environmental laws in process of political competition. In this research , the writer tries to study the thoughts of Imam Khomeini in this part , by considering standards and necessities of political competition as a conceptual topic. The method of Imam is very important, as a result of this fact that it combines two ideological and realistic dimensions. He believes into multilateral unity and negating the difference , between groups and parties , in one hand , and considers the natural part of politic , on the other hand , resulting in producing competitive points of view. Therefore , he was able to use the base of unity and making fair competition. According to spatial and place circumstances and needing into determining the method of" security –competition" , the Imam Khomeini's points of view shall guide policy- makers and followers of different political approaches in society.</p>

چکیده

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مستوى الدراسة: الماجستير
القسم الدراسي: الفكر السياسي في الاسلام
عنوان الأطروحة: المنافسة السياسيّة عن وجهة النظر للإمام الخميني (ره)
إسم الطالب: مسعود فولاذفر
الأستاذ المشرف: سماحة آية الله محمّد موسى البجنوردي
الأستاذ المشرف: الدكتور نورالله القيصري
تاريخ بداية الأطروحة: شتاء ٢٠٠٩ للميلاد
تاريخ إكمال الأطروحة: صيف ٢٠١٠ للميلاد
الموجز (العصاره) الفارسي:
<p>يجب أن نقوم بتعريف المنافسة السياسيّة كظاهرة مع معيّه أعمال مختلفه لها باء مكانها أن تقوى الأمن الداخلي و الإستقرار السياسي بواسطة تقسيم القوات بين الأشخاص و المجموعات نظراً برعايه الشرط الرئيس «فى إطار منشود لها». إن لم تكن المنافسة السياسيّة مبنية على تجليات قانونية فتتوقّر مجالات تشكيل الصنف السياسي فى تلك الظروف و لإجراءات عنيفه. لها تأثيرات تأخذ بعين الإعتبار على الأمن الوطنى و تترك أثرها على المجتمعات، لأن كثيراً من هذه النضالات و الأعمال التي تعتبر عديمه الإستقرار، يجب عليها أن نحسبها كنتيجة لإنعدام رعايه قوانين بيئية فى وتيرة المنافسات السياسيّة. يحاول المؤلف فى هذا البحث بأن يتطرق إلى دراسة الآراء و الأفكار للإمام الخميني فى هذا النطاق مع مطالعة مؤشرات و أمور ملزمه للمنافسة السياسيّة كمقوله موضوعية لها. و أن أسوء الإمام الخميني من حيث تقدم على الإتصال و الإنضمام بين البعدين الطوبا و يبين بصورة واقعه لهذه القضية، تعد قدوه معتوله تستحق المنايه و الإعتناء بها.</p> <p>هو من جهة كان يعتقد بأن هناك أصل للوحده يعم كافة الجوانب و يقوم بإزالة الخلافات بين المجموعات و الأحزاب و من جهة أخرى، أنه مدّ نصب عينيه مقتضى الطبيعة السياسيّة فيها وحسب القاعدة أنها تؤدى الى حدوث و جهات النظر للمنافس و الخصم له. و فى النتيجة أنه كان يعتقد بمبدأ الوحده فى المبادئ و المنافسة السليمه فى فروعها. و أن هذه البرامج و طرحها و دراسة و جهات النظر للإمام الخميني (ره) باء مكانها أن تكون دليله و هاديه للسياسيين و أتباع يتارات سياسيّه مختلفه فى المجتمع، نظراً بمقتضيات زمان و مكانها و الحاجه الملحه للمجتمع السياسي إلى تبين قدوه «المنافسه-الأمن»</p>

فهرست مطالب:

مقدمه.....١

فصل اول: کلیات روشی..... ۴

- الف- بیان مسئله..... ۴
- ب- ضرورت و اهمیت موضوع..... ۴
- ج- نحوه‌ی ارتباط موضوع با حوزه‌ی امام و انقلاب..... ۶
- د- سؤال اصلی و سؤالات فرعی پژوهش..... ۶
- ه- پیش فرض‌ها..... ۷
- و - مبانی نظری: (مربوط به رشته‌های جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی و اندیشه سیاسی در اسلام)..... ۷
- ز- فرضیه‌های اصلی و فرعی پژوهش..... ۸
- م- اهداف پژوهش..... ۸
- ح- تعریف مفاهیم، شاخص‌سازی و عملیاتی کردن مفاهیم..... ۹
- ل- پیشینه و سوابق موضوع و جنبه‌های جدید این پژوهش..... ۱۴
- ک- قلمرو پژوهش (زمانی، مکانی، موضوعی)..... ۱۶
- ی- روش پژوهش (روش گردآوری داده‌ها و روش تجزیه و تحلیل آن‌ها)..... ۱۶
- ط- سازماندهی اولیه پژوهش..... ۱۶

فصل دوم: مفهوم رقابت سیاسی و شاخص‌های

آن..... ۱۷

- الف) مفهوم رقابت سیاسی..... ۱۸
- ب) رقابت سیاسی و توسعه سیاسی..... ۱۹
- پ) رقابت سیاسی و مشارکت سیاسی..... ۲۰
- ت) رقابت سیاسی و کسب مشروعیت سیاسی..... ۲۱
- ث) رقابت سیاسی و خشونت سیاسی..... ۲۲
- ج) رقابت سیاسی و شکاف‌های اجتماعی و سیاسی..... ۲۳
- چ) شاخص‌های رقابت سیاسی..... ۲۷
- ح) انواع رقابت سیاسی..... ۴۰
- خ) الگوهای مختلف رقابت سیاسی..... ۴۲
- نتیجه‌گیری..... ۴۳

فصل سوم: پیشینه‌ی رقابت سیاسی در ایران و واکنش امام (ره) به موانع رقابت سیاسی قبل

از انقلاب اسلامی..... ۴۵

- الف) پیشینه‌ی رقابت سیاسی..... ۴۶
- ب) دولت مطلقه و فقدان رقابت سیاسی..... ۵۴

پ) نظام پاتریمونیال.....	۵۵
ت) رقابت احزاب و گروه‌ها در چارچوب فضای باز سیاسی.....	۵۸
ث) امام خمینی و اندیشه‌ی رقابت سیاسی.....	۵۹
ج) واکنش امام به رقابت سیاسی ناسالم رژیم پهلوی.....	۶۱
نتیجه‌گیری.....	۶۴

فصل چهارم: رابطه‌ی جناح‌های سیاسی و رسانه‌های گروهی با رقابت

سیاسی از منظر امام خمینی.. ۶۶

بخش اول) مبانی نظری اندیشه سیاسی امام خمینی (ره).....	۶۷
۱- معرفت شناسی.....	۶۷
۲- هستی شناسی.....	۶۸
۳- انسان شناسی.....	۷۱
۴- جامعه شناسی.....	۷۲
بخش دوم: احزاب و گروه های سیاسی.....	۷۴
مقدمه.....	۷۴
الف) احزاب در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره).....	۷۴
ب) مبانی نظری احزاب و تشکل‌های سیاسی از دیدگاه امام (ره).....	۷۷
پ) امام و چارچوب آزادی احزاب.....	۷۹
ت) نارسایی‌های احزاب سیاسی در ایران از دیدگاه امام خمینی (ره).....	۸۳
ث) ویژگی‌های احزاب سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره).....	۸۴
ج) آزادی انتخابات در اندیشه‌ی امام خمینی (ره).....	۸۵
چ) تبلیغات انتخاباتی در راستای رقابت مسالمت‌آمیز.....	۸۷
بخش سوم: رسانه‌های گروهی.....	۸۸
الف) آزادی مطبوعات و رسانه‌های گروهی.....	۸۸
ب) رسانه‌ها و کارکرد مطلوب آن‌ها در نگاه امام.....	۹۴
پ) رسانه‌ها و اعتلای قدرت ملی.....	۹۷
ت) آزادی مطبوعات و ثبات و امنیت کشور.....	۹۸
ث) رسانه‌ها و نظارت از دیدگاه امام خمینی (ره).....	۹۹
ج) رسانه‌ها و آموزش و تربیت جامعه.....	۱۰۰
نتیجه‌گیری.....	۱۰۳

الزامات رقابت سیاسی

پنجم:

فصل

از دیدگاه امام خمینی (ره)..... ۱۰۵

الف) رقابت سیاسی از دیدگاه اسلام.....	۱۰۶
ب) ضرورت رقابت سیاسی.....	۱۰۷

پ) عوامل تأثیر گذار بر رقابت‌های سیاسی.....	۱۰۹
ت) الزامات بنیادین رقابت سیاسی.....	۱۱۲
ث) ارزیابی الگوی رقابت سیاسی در چارچوب.....	۱۲۵
ج) الزامات رقابت سیاسی در چارچوب نظام.....	۱۲۷
ه) رابطه نیروهای مسلح و گرایش های سیاسی از منظر امام خمینی(ره).....	۱۴۱
نتیجه‌گیری.....	۱۴۵
جمع‌بندی	و
نتیجه‌گیری	و
نهایی.....	۱۴۷
منابع و مآخذ.....	۱۶۳
الف) منابع فارسی.....	۱۶۳
ب) منابع لاتین.....	۱۶۹

مقدمه:

بحث «رقابت سیاسی» به مثابه‌ی یک شاخص در بحث توسعه سیاسی غالباً مورد توجه قرار می‌گیرد. رقابت سیاسی را باید ارزشی متعلق به انسان معاصر دانست که ریشه در تجربه‌ی تاریخی بشر دارد. این بیان ساده دارای ریشه‌های معرفتی ژرف و بدیعی می‌باشد که از سرچشمه‌های تکثرگرایی، نسبیت، مشروعیت اکثریت و عدم وضوح پدیدارهای سیاسی سیراب می‌گردد.

تقاضا در جهت مشارکت در امور عمومی در اثر ارتقای سطح آگاهی‌های سیاسی و پیچیده شدن حیات اجتماعی ایجاب می‌کند که عرصه‌ی حکمرانی برای حضور و عرضه‌ی اندیشه‌های گوناگون و تضارب آراء در جریان سیاست‌های رقابتی باز شود. به این ترتیب آزادی در رقابت به عنوان اصل اولیه در تمیز جوامع دموکراتیک از سایر جوامع قلمداد می‌شود.

در نظام‌های باز و دموکراتیک در پرتو انبساط درون‌زای ساختار سیاسی و تکوین و گسترش بسترهای رقابت نهادینه در قالب احزاب و گروه‌ها، انتخابات و ... مکانیسم‌های توسل به تضاد و رفتارهای غیررقابتی و خشونت‌آمیز به شدت محدود می‌شود. در ایران رقابت سیاسی در قالب شکل‌گیری احزاب و گروه‌ها از زمان مشروطیت موضوعیت یافت؛ اما به دلایل مختلفی چون: ساخت مطلقه‌ی قدرت، نهادینه نشدن مؤلفه‌های رقابت و عدم آگاهی سیاسی در سطح جامعه و ... نتوانست در بطن جامعه ایرانی حضور مستمر و مؤثری داشته باشد.

مطلبی که پژوهش حاضر به آن می‌پردازد: بررسی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) در مورد مبحث «رقابت سیاسی و شاخص‌های آن» در ارتباط با پیشینه تاریخی آن و همچنین چگونگی عملیاتی کردن آن در نظام اسلامی مد نظر ایشان می‌باشد.

از آن جا که وقوع انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) پایه‌های قدرت مطلقه در ایران را دچار فروپاشی کرده و ساختار سیاسی جدیدی را مبتنی بر حاکمیت سیاسی مردم و توزیع قدرت سیاسی میان افراد و گروه‌ها، بنیان نهاد، مطالعه مفهومی اندیشه‌ی سیاسی طراح و بنیانگذار این نظام در ارتباط با حضور فعال و مؤثر مردم در قالب مشارکت و رقابت سیاسی نهادینه، می‌تواند روشنگر بسیاری از مسائل و مفاهیم رقابت مسالمت‌آمیز در چارچوب نظام اسلامی باشد و زمینه‌ساز وفاق اجتماعی و نزدیکی جریان‌های مختلف سیاسی در ایران امروز گردد.

پژوهش حاضر بر اساس دو محور اصلی ذیل، به پیش می‌رود:

- ۱- تبیین شاخص‌های رقابت سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره) شامل: (وجود احزاب و تشکل‌ها، انتخابات آزاد، آزادی بیان، وجود رسانه‌های مستقل و آزاد و ...)
- ۲- تبیین الزامات رقابت سیاسی در چارچوب نظام از دیدگاه امام خمینی (ره) شامل: (التزام به اسلامیت، جمهوریت، قانون اساسی و ...)

در فصل اول این پژوهش به طور کامل کلیات روشی شامل طرح مسأله، ضرورت و اهمیت موضوع، مفروضات، سؤالات و فرضیه‌های اصلی و فرعی، تعریف مفاهیم، روش پژوهش و پیشینه و سوابق موضوع مطرح شده است.

در فصل دوم، به تعاریف و مفاهیم رقابت سیاسی و شاخص‌های تعیین کننده‌ی آن در جوامع دموکراتیک پرداخته شده است. تعریف مفهوم رقابت سیاسی، شاخص‌بندی آن و معرفی انواع الگوهای رقابت سیاسی در این فصل چارچوبی فراهم می‌آورد که بر مبنای آن محورهای اصلی رقابت سیاسی مشخص شده و رفتارهای رقابتی را روشن می‌سازد.

در فصل سوم به بررسی پیشینه‌ی رقابت سیاسی در ایران و واکنش امام به موانع رقابت سیاسی قبل از انقلاب اسلامی پرداخته شده است. تأکید اصلی این فصل بر مشخص ساختن عوامل و زمینه‌های تاریخی عدم ظهور و استمرار رقابت سیاسی سالم و عدم حضور افراد و گروه‌ها در عرصه‌ی سیاسی و انفعال آن‌ها از این مقوله می‌باشد.

در فصل چهارم، شاخص‌های رقابت سیاسی یعنی: وجود احزاب و گروه‌ها، انتخابات آزاد و رسانه‌های گروهی از منظر امام خمینی (ره) مورد مطالعه قرار می‌گیرند. این‌که در اندیشه امام خمینی چه ویژگی‌هایی برای آزادی حضور احزاب در رقابت‌های سیاسی، برگزاری انتخابات آزاد و منصفانه و کارکردهای مطلوب رسانه‌های گروهی، تعریف شده است.

در فصل پنجم، الزامات رقابت سیاسی به طور کلی و الزامات رقابت سیاسی در چارچوب نظام از دیدگاه امام خمینی تبیین شده‌اند. مفاهیمی مانند تکثرگرایی، آزادی، نهادمندی، قانونمندی و الزاماتی بر اساس اسلامیت و جمهوریت نظام مطرح شده‌اند که با بررسی آن‌ها در اندیشه امام خمینی می‌توان الگوی رقابت سیاسی سالم و قاعده‌مند را که دارای محتوای دینی و اسلامی است، استخراج نمود.

در پایان لازم می‌دانم از استاد بزرگوار حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی (دام برکاته) که راهنمایی این پژوهش را به عهده داشتند، کمال تقدیر و تشکر را داشته باشم.

همچنین از اساتید محترم آقایان دکتر نورالله قیصری، دکتر محمدحسین جمشیدی، و دکتر منصور انصاری که در مراحل مختلف این پژوهش از راهنمایی‌ها، همفکری‌ها و دیدگاه‌های ارزشمندشان بهره برده‌ام قدردانی می‌نمایم.

در تألیف و تدوین این پژوهش، همسر عزیزم خانم اسماء صابری متقبل زحمات فراوانی شدند که شایسته است از تلاش‌های ایشان سپاسگزاری نمایم.

فصل اول:

کلیات روشی

• بیان مسئله

- ضرورت و اهمیت موضوع
- سؤالات اصلی و فرعی
- پیش فرض‌ها
- فرضیه
- مبانی نظری
- تعریف مفاهیم، شاخص‌سازی و عملیاتی کردن مفاهیم
- پیشینه و سوابق موضوع و جنبه‌های جدید این پژوهش
- قلمرو پژوهش (زمانی، مکانی، موضوعی)
- روش پژوهش (روش گردآوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها)
- سازمان‌دهی اولیه پژوهش

الف - بیان مسئله:

انقلاب اسلامی با جهان‌بینی دینی، استقلال عرصه‌های مختلف، مشارکت و آزادی سیاسی را وعده داد و بر اساس این مفاهیم بود که ساختار سیاسی - حقوقی بعد از انقلاب شکل گرفت. رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران به عنوان اولین رژیمی که "جمهوریت" و "اسلامیت" را تلفیق کرده و سعی در بنا کردن حکومتی مردم‌سالار مبتنی بر قوانین اسلام نمود، به صورت نهادینه پی‌گیری شده و در رویه‌های مهم سیاسی اجراء شده است. با این حال با گذشت بیش از سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس نظام جمهوری اسلامی، رخدادهای اخیر در حوزه مشارکت سیاسی نشان داد که همچنان نهادمندسازی رفتارهای سیاسی در جامعه با معضل مواجه است. بنابراین برای کاستن از هزینه‌های این‌گونه رخدادهای نیازمند توجه بیشتر به موضوع مشارکت سیاسی و الزامات آن هستیم. یکی از موضوعات شایسته‌ی توجه در مقوله مشارکت سیاسی، رقابت سیاسی است. چگونه و در قالب چه نهادهایی باید رقابت در عرصه‌ی

مسائل سیاسی صورت بگیرد؟ و اصولاً الگوی مطلوب رقابت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی چه باید باشد؟ آیا روش‌های معمول کنونی وافی به مقصود هست یا خیر؟ برای یافتن پاسخ‌های چنین پرسش‌هایی نیازمند پیروی از یک الگوی نظری تبیین‌گر در این عرصه هستیم. اندیشه‌های حضرت امام در این زمینه بهترین راهنما و الگوی عمل هستند. آن‌چه این پژوهش سعی در تبیین و توصیف آن دارد.

ب- ضرورت و اهمیت موضوع:

حکومت مورد نظر امام خمینی(ره) آمیزه‌ای از دین، ایمان، برابری، مردم‌سالاری و اعتدال بود. آن‌چه در این اثنا اندیشه‌ی امام را برای همیشه در تاریخ ثبت کرد، سر برآوردن آزادی‌خواهی و جمهوریت در چارچوب دین و اسلامیت بود. در نتیجه، واکاوی اندیشه‌ی امام در باب مؤلفه‌های جمهوریت و دموکراسی‌خواهی می‌تواند راه‌گشای کم‌نظیری فرا سوی رخدادهای سیاسی باشد. از طرفی رقابت سیاسی به عنوان یکی از اساسی‌ترین پایه‌های مشارکت و مردم‌سالاری به شمار می‌رود. اهمیت این موضوع از آنجاست که جمهوری اسلامی به عنوان نماد بارز آمیزش دین و سیاست، معیارهای مردم‌سالارانه را به شکل نهادینه در ساختار سیاسی و اجتماعی خود جای داده است. لذا با توجه به این‌که پژوهشی به عنوان رقابت سیاسی در اندیشه امام خمینی(ره) به رشته تحریر در نیامده است، لزوم تحقیقی در این باب بدیهی و ضروری می‌باشد؛ زیرا تفکر و اندیشه‌ی امام به عنوان بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی جهت قوام یافتن پایه‌های نظام حتی پس از گذشت سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی کماکان دارای اهمیت حیاتی می‌باشد.

در ادامه می‌توان موارد ذیل را برای ضرورت این پژوهش عنوان کرد:

۱- فضای سیاسی کنونی ایران شاهد رقابت شدید کارگزاران جمهوری اسلامی است، که گاهی از حد اعتدال نیز خارج می‌گردد. واکاوی مفهوم رقابت سیاسی با توجه به تبعات و پیامدهای آن در اندیشه‌ی امام خمینی(ره) ضروری می‌نماید.

۲- رقابت سیاسی یکی از اساسی‌ترین پایه‌های مشارکت و از مظاهر مردم‌سالاری می‌باشد؛ با توجه به این‌که نظام جمهوری اسلامی نظامی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی است، بررسی مفهوم رقابت سیاسی در چارچوب جمهوری اسلامی لازم و ضروری است.

۳ - جمهوری اسلامی مبتنی بر ایدئولوژی اسلامی است، که معطوف به وحدت امت اسلامی می‌باشد؛ با اطلاع از این مسأله، توجه به مؤلفه‌ی رقابت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ضروری می‌باشد.

ج- نحوه‌ی ارتباط موضوع با حوزه‌ی امام و انقلاب:

با توجه به این‌که موضوع این پژوهش بررسی مفهوم رقابت سیاسی در اندیشه‌ی بنیانگذار انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) می‌باشد بدیهی است که ربط مستقیم و وثیقی با حوزه امام و انقلاب دارد.

د- سؤال اصلی و سؤالات فرعی پژوهش:

- با توجه به این مقدمه پژوهش حاضر در پی پاسخ دادن به سؤال ذیل می باشد:
- مفهوم رقابت سیاسی در اندیشه‌ی امام خمینی(ره) چیست و چه الزاماتی دارد؟
- این سؤال را وقتی می توان پاسخ داد که آن را به پرسش‌های فرعی تجزیه کنیم، در نتیجه سؤالات فرعی این پژوهش به این ترتیب است:
- ۱- رقابت سیاسی چه شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی دارد؟
 - ۲- ثبات سیاسی از نظر امام خمینی(ره) به چه معناست؟
 - ۳- نقطه پیوند بین رقابت سیاسی و ثبات سیاسی از نظر امام(ره) چیست؟
 - ۴- رابطه جناح‌های سیاسی و رسانه‌های گروهی در ارتباط با رقابت سیاسی از دیدگاه امام(ره) چیست؟
 - ۵- الزامات رقابت سیاسی از منظر امام خمینی(ره) چیست؟

ه - پیش فرض‌ها:

- ۱- لازمه‌ی رقابت سیاسی، آزادی افراد در انتخاب عقیده و ایجاد آگاهی کافی میان مردم از طریق رسانه‌ها، احزاب و... است.
 - ۲- امام خمینی(ره) قائل به آزادی افراد در حق تعیین سرنوشت خویش است.
 - ۳- تکثر سیاسی به معنای وجود احزاب و تشکل‌ها، وجود رسانه‌ها متشکل از مطبوعات، رادیو و تلویزیون، جهت انعکاس خواسته‌ها و برنامه‌های تمام گروه‌ها و همچنین مشارکت اقلیت‌های(دینی- زبانی و نژادی) از مؤلفه‌های اصلی رقابت سیاسی آزاد و مسالمت‌آمیز هستند.
- و - مبانی نظری: (مربوط به رشته‌های جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی و اندیشه سیاسی در اسلام)

نگرش سیستمی به مانند دیگر نگرش‌ها در پی مشخص کردن مسیری جهت توسعه‌ی جوامع است. در دهه‌های اخیر نگرش فونکسیونالیستی و سیستمی، نگرش غالب در علوم سیاسی اثباتی مدرن شده است. نظریه سیستم‌ها با اتخاذ مفاهیم اصلی خود مانند تعادل، سیستم باز و بسته، داده، بازده و پس‌خورد از علوم مکانیکی، جامعه را همچون مجموعه‌ای مکانیکی از اجزاء فرض کرده است(بشیریه، ۱۳۸۲: ۴۵۰).

ویژگی عمده‌ی این الگو که آن را به یکی از مهمترین الگوهای موجود برای به تصویر کشیدن زندگی سیاسی و آثار آن تبدیل کرده است، قابلیت آن در انعکاس دگرگونی‌ها و عدم ایستایی آن است. مهم‌ترین مفهوم، سیستم کنش است یعنی ساختار سیاسی جامعه حاصل کنش و واکنش عناصر و عوامل بخش‌های مختلف سیستم است:

"نظام یا سیستم در درون خود از یک ساختار برخوردار است و از طریق خروجی‌ها بر پیرامون اثر می‌گذارد و خروجی‌ها در پیرامون با داده‌ها و عناصر یا نظام‌های دیگر برخورد کرده و پیرامون، تأثیرات خود را از طریق ورودی‌ها به نظام منتقل می‌کند" (نقیب‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۶۳).

واکنش پیرامون نسبت به تصمیمات یا کنش‌های نظام سیاسی، فرایند بازخورد را منجر می‌شود که به دو صورت حمایت یا اعتراض و تقاضا خود را نشان می‌دهد؛ می‌توان گفت در این مرحله است که نظام سیاسی از حالت ایستا خارج شده و با هدف تطبیق و تثبیت خود به اتخاذ تصمیم‌های متفاوت در مقابل حمایت‌ها و یا تجدیدنظر در تصمیمات گرفته شده در مقابل اعتراض‌ها دست می‌زند؛ یعنی نظام به یک نوع پویایی کارکردی می‌رسد.

"به این ترتیب نظام سیاسی و پیرامون آن پیوسته در حال تطبیق و تطابق هستند و اگر روزی این فرایند به بن بست برسد و برای مثال نظام سیاسی خود را با تحولات پیرامون که در قالب تقاضاهای جدید تبلور می‌یابد هماهنگ نسازد، فاصله نظام و پیرامون افزایش یافته، موجب نابودی نظام سیاسی می‌شود" (نقیب‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۶۴).

در واقع رقابت سیاسی یکی از مهمترین اجزا در فرایند بازخورد به شمار می‌آید؛ به عبارتی نتیجه‌ی نهایی رقابت سیاسی و هم‌چنین پایه‌های این مفهوم مانند احزاب که خود بر پایه‌های دیگر رقابت سیاسی مانند مطبوعات، آزادی عقاید و آزادی مدنی جای می‌گیرد، بخش مهم ورودی‌ها را تشکیل داده و وجود آن برای حفظ و ثبات سیستم، حیاتی می‌باشد.

ز- فرضیه‌های اصلی و فرعی پژوهش:

فرضیه اصلی: از نظر امام خمینی(ره) رقابت سیاسی تلاش گروه‌های مختلف در جهت خدمت به مردم در نهادهای نظام اسلامی است که الزاماتی چون نهادمندی و پایداری به قانون اساسی، تعهد به اخلاق دینی و اسلامی، عدم خشونت‌ورزی و حذف رقبا و در جهت منافع عمومی کشور دارد.

فرضیه رقیب: امام خمینی(ره) رقابت سیاسی را عامل تشتت، از میان رفتن وحدت جامعه و مضر برای ثبات نظام سیاسی جمهوری اسلامی می‌دانستند.

م- اهداف پژوهش:

مفهوم رقابت سیاسی یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مفاهیم در علوم سیاسی به شمار می‌رود و اصلی‌ترین توسعه‌یافتگی سیاسی پاسخ به نیازهای فزاینده شهروندان در این زمینه و نهادینه کردن آن در قالب نهادهای مدنی می‌باشد. نظام جمهوری اسلامی ایران اولاً به عنوان یک نظام سیاسی باید به تقاضاهای رو به افزایش رقابت و مشارکت پاسخ دهد و آن‌ها را قانونمند و نهادینه سازد؛ ثانیاً به عنوان یک حکومت دینی باید هنجارها، ارزش‌ها و اصول مبتنی بر اسلام را حفظ نماید. این امر بدون حل معضلات نظری و مطالعه نظریه پردازان و دیدگاه‌های تئوریک امکان پذیر نمی‌باشد. در نتیجه پرداختن به اندیشه امام(ره)، معرفی ابعاد نظری و همچنین رویکرد عملی ایشان به امر حکومت در راستای این هدف می‌باشد.

مقبولیت عام دیدگاه‌های امام راحل به عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی در زمینه الگوهای راهبردی نظام ضرورت تبیین هرچه بیشتر و بهتر آن را نمایان می‌سازد. این ضرورت وقتی نمایان‌تر می‌شود که به قرائت‌های مختلف از دیدگاه‌های ایشان در این موضوعات هم توجه کنیم. بررسی مفهوم رقابت سیاسی و چارچوب‌های قانونی آن در اندیشه امام خمینی(ره) با عنایت به مقتضیات زمانی و مکانی و نیاز مبرم جامعه سیاسی به تبیین الگوی «رقابت-امنیت» می‌تواند راهنمای سیاستگذاران و پیروان جریان‌های سیاسی مختلف در جامعه باشد؛ به امید آن‌که محوریت اندیشه‌های حضرت امام بتواند گروه‌ها و جناح‌های مختلف را به هم نزدیک و همسو سازد. به این ترتیب هدف این پژوهش این است که مبانی نظری، ابعاد و چارچوب‌های قانونی رقابت سیاسی در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) را بازشناسی کرده و در ضمن تفاوت این مفهوم در اندیشه ایشان و ادبیات سیاسی رایج در چارچوبی روشمند بررسی شود.

ح- تعریف مفاهیم، شاخص‌سازی و عملیاتی کردن مفاهیم:

۱- رقابت سیاسی:

رقابت از نظر لغوی به معنای نگهبانی کردن، انتظار کشیدن، انتظار و نگاهبانی(دهخدا، ج: ۸: ۱۲۱۸۹) و نوعی هم‌چشمی کردن است که همراه با نگاه‌بانی و مراقبت مستمر از مواضع و عملکرد رقیب است(افتخاری، ۱۳۸۰: ۷۸).

کی. یونگ. آن در تعریف رقابت سیاسی می‌گوید: رقابت سیاسی صورتی از تقابل است که در آن دو یا چند نفر یا چند گروه جهت دستیابی به خواسته‌هایی چند با یکدیگر با خشونت کمتر مبارزه می‌کنند، اما در جریان آن توجه بیش از همه معطوف به دستیابی به هدف است تا شکست رقبای. (حسین گودرزی، ۱۳۸۵: ۲) به این ترتیب «رقابت سیاسی» محصول روش‌های مسالمت‌آمیز و غیرخشونت‌آمیز بر سر تخصیص ارزش‌های سیاسی است. همچنان که داور در خصوص سیاست می‌گوید: سیاست ژانوسی است که یک رویه آن منازعه، رقابت، ستیز، کشمکش و تضاد و روی دیگر آن مصالحه، همکاری، وفاق، ثبات و همگرایی است(دوروزه، ۱۳۶۹: ۲۸).

رقابت سیاسی لازمه رشد و تعالی جامعه و جلوگیری از استبداد سیاسی است. این مقوله روشی برای امحای خشونت‌ورزی در حیات سیاسی حاکم بر جامعه می‌باشد. در واقع رقابت چونان دریچه‌ی اطمینانی می‌ماند که از طریق ایجاد راهکارهایی برای بیان اعتراض‌ها، عملاً به کاهش میزان تراکم نارضایتی‌ها در درون جامعه کمک کرده و بدین ترتیب ثبات و امنیت را برای جامعه به ارمغان می‌آورد(افتخاری، ۱۳۸۲: ۷۷)

در مجموع می‌توان رقابت سیاسی را این‌گونه تعریف کرد :

رقابت سیاسی رفتار میان دو یا چند رقیب جهت دستیابی به منابع و قدرت سیاسی است که با احتراز از خشونت همراه می‌باشد.

۲- رقابت سیاسی مسالمت‌آمیز:

اگر رقابت سیاسی مبتنی بر جلوه‌های قانونمند نباشد، در آن شرایط زمینه شکل‌گیری خشونت سیاسی فراهم می‌گردد. اقدامات خشونت‌آمیز تأثیرات قابل توجهی بر امنیت ملی جوامع بر جای می‌گذارد، زیرا بسیاری از ستیزش‌ها و رویکردهای بی‌ثبات‌کننده را باید به عنوان نتیجه عدم رعایت قانونمندی‌های محیطی در روند رقابت‌های سیاسی دانست.

منظور از رقابت سیاسی مسالمت‌آمیز نوعی رفتار سیاسی توسط افراد، گروه‌ها و احزاب است که در چارچوب میثاق‌های ملی و اصول موضوعه قرار داشته باشد، اصل و مبنای حکومت دینی را به مبارزه نطلبد و بر اصل انسجام ملی تأکید داشته باشد. اصل تمامیت ارضی و امنیت ملی را به چالش نگیرد و با خشونت و حذف دیگری همراه نباشد. هرگونه رفتار سیاسی افراد، نخبگان سیاسی و احزاب و گروه‌های سیاسی که ناظر بر اصول فوق نباشد، رقابت سیاسی غیرمسالمت‌آمیز تلقی می‌شود (بخشی از ضوابط و اصول رقابت سیاسی مشروع و مسالمت‌آمیز در ماده ۱۶ قانون احزاب و جمعیت‌ها و... مصوب ۱۳۶۰/۶/۷، مجلس شورای اسلامی).

رقابت سیاسی مسالمت‌آمیز از طریق جلب مشارکت‌های سیاسی و تقویت روابط بین گروه‌ها، سبب تقویت وفاق اجتماعی می‌شود.

۳- تکثر سیاسی:

تکثر در لغت به معنای بسیار شدن، زیاد شدن، بسیاری جستن و بسیار گرفتن (از چیزی) آمده است (معین، ۱۳۷۵: ۱۱۲۵).

یکی از ویژگی‌های جوامع متکثر، فراهم بودن بستر و زمینه‌های کافی برای رقابت و طرح مطالبات و خواسته‌های مختلف از جانب گروه‌های مختلف سیاسی، قومی است که در صورت عدم سامان‌بندی می‌تواند به تعارض و گسیختگی اجتماعی منجر شود. در جامعه کثرت‌گرا، گروه‌های اجتماعی، فرهنگی و فکری پذیرفته و با حفظ ویژگی‌های خود از طریق مشارکت و همزیستی خود به نظام سیاسی اجتماعی ملحق شده‌اند. حفظ وحدت در عین کثرت مهمترین ویژگی این نظام سیاسی است (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۶۹).

رقابت سیاسی در جوامع بدون تنوع و تفاوت اساساً معنا ندارد و در نظام‌های سیاسی تک‌صدایی اساساً رقابت موجودیت پیدا نمی‌کند. وجود تنوع و تفاوت از لوازم رقابت سیاسی‌ای است که از لحاظ عینی و عملی در جوامع امروز بین نهادهای مدنی و اقتصادی به چشم می‌خورد. منظور از تنوع امکان طرح دیدگاه‌های مختلف نسبت به مقوله حکومت است و «این‌که در درون جامعه این رویکرد امکان طرح و جلب افکار عمومی را به منظور تصدی امر قدرت سیاسی داشته باشند» (افتخاری، ۱۳۸۰: ۸۸) حاصل این نوع تنوع و تفاوت اصولاً نگرش مثبت گروه‌ها به رقابت در حیات سیاسی و ثانیاً اعتقاد به لزوم دستاوردهای چندجانبه برای همه بازیگران رقیب است. این همان نوع مطلوب رقابت است که مورد نظر

می‌باشد. این نوع رقابت مطلوب به حال جامعه‌ای است که هم قائل به پیشرفت است و هم به بقای خود در حیاتی پویا می‌اندیشد.

۴- ثبات سیاسی:

ثبات با حرکت فتنه به معنای بر جای ماندن، قرار گرفتن، دوام یافتن، پایدار ماندن، استقرار، استواری، بقا، دوام و ایستادن آمده است (دهخدا، همان: ۷۲۶۶).

ثبات سیاسی به معنای حفظ نظام سیاسی است. استمرار، دیرپایی و تداوم چارچوب کلی یک واحد سیاسی بیان‌گر همین معناست. باید خاطر نشان کرد ثبات سیاسی با مفهوم محافظه‌کاری سیاسی متفاوت است. در حالی که محافظه‌کاری خواهان حفظ وضع موجود به معنای تام کلمه می‌باشد؛ اما ثبات سیاسی اگرچه حفظ و تداوم نظام را هدف قرار می‌دهد اما تغییرات، پویایی، بازبینی و تجدیدنظرطلبی را نیز در درون چارچوب‌های نظام سیاسی می‌پذیرد. هرچند خود ثبات سیاسی به دو نحله دیکتاتورمابانه و آزادمنشانه قابل تقسیم است. در ثبات سیاسی دیکتاتورمابانه هدف حفظ نظام سیاسی می‌باشد که مشروعیت خود را از دست داده و یا در مشروعیت آن اختلال وارد شده است. معمولاً این هدف سردمداران را در استفاده از وسایل اقتدارگرایانه مانند اجبار نظامی توجیه می‌کند. اما منظور از ثبات سیاسی آزادمنشانه تداوم و حفظ یک نظام سیاسی دموکراتیک در مقطع خاصی از زمان است.

ملوین بست ثبات سیاسی را این‌گونه تعریف می‌کند:

موقعیت یا شرایط با ثبات بودن، مانند مقاومت در برابر تغییر، انفکاک، یا سرنگونی ناگهانی. وی در توضیح مقصود خود می‌افزاید: جایی که عدم تعادل وجود دارد، نفوذ خارجی عموماً در شکل قدرت، نیاز است تا تعادل را به حالت اولیه خود برگرداند. از لحاظ نظری بهترین ثبات، ثباتی است که در آن برای حفظ تعادل به قدرت نیازی نباشد و تعارض در آن در حداقل میزان خود باشد. (Best, Melvin & john Hughes, 1998: 88)

در تعریف دیگری که ایان لاستیک از ثبات سیاسی دارد، عنوان می‌شود که ثبات یا ثبات سیاسی به عملیات مداوم الگوهای خاصی از رفتار سیاسی، جدا از به‌کارگیری غیرقانونی خشونت، اشاره دارد که با انتظاری عمومی در بین عامه‌ی متوجه، همراهی می‌شود، دایره به این‌که چنین الگوهای احتمالی در آینده‌ای قابل پیشبینی دست نخورده باقی خواهد ماند. (Lustick, Ian, 2000: 1743)

در پایان لازم به ذکر است که رقابت سیاسی اجزای مختلف یک نظام سیاسی را تغییر می‌دهد. تغییر اجزای نظام سیاسی، ثبات سیاسی را افزایش یا کاهش می‌دهد. این بدین معناست که بین این مقوله پیوند وجود دارد.

۵- منازعه سیاسی: